

**POLITICKÁ VĚDA V POLSKU
VZNIK – VÝVOJ – SOUČASNÝ STAV¹**

MICHAL KUBÁT

Úvod

Jedním z vědních oborů, který musel v komunistických dobách čelit absolutnímu zpolitizování, ba přímo zániku, byla politická věda. Politologie to neměla jednoduché nejenom kvůli tomu, že je součástí v komunismu těžce zkoušených společenských věd, ale i proto, že jde až k samé podstatě – zkoumání a objasňování fenoménu politiky ve všech jejích dimensích. Není divu, že nedemokratické komunistické režimy se politologie dílem bály a likvidovaly ji, dílem se snažily zneužít ji ve svůj prospěch a přeměnit (a tedy vlastně také zlikvidovat) do podob typu „vědecký komunismus“, „marxismus-leninismus“ apod.

Politickou vědu čekal ve středovýchodní Evropě po pádu komunismu na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století těžký úkol – prakticky znovu vzniknout a začít od počátku. Tento úděl však nepotkal všechny státy beze zbytku. Tak jako existovaly ve středovýchodní Evropě rozdíly mezi jednotlivými komunistickými zeměmi v politické rovině, existovaly rovněž rozdíly v přístupu k vědě a vysokému školství. Jako příklad liberálnějšího přístupu k existenci a „fungování“ společenských věd lze nepochybně uvést Polsko, které je předmětem tohoto příspěvku.²

¹ Text byl napsán v létě 2003. Obsahuje data platná k září téhož roku.

² Kromě Polska to byla ještě tehdejší Jugoslávie. Tyto dvě země byly v sovětském bloku jediné, kde se politická věda vyvíjela podobně jako v západní Evropě.

Politologie není u našich severních sousedů žádnou novinkou. Na rozdíl od nás a většiny států sovětského bloku se zde politologie ve skutečném slova smyslu mohla až na malé intermezzo v padesátých letech a na počátku šedesátých let dvacátého století relativně svobodně rozvíjet. Není divu, že se po roce 1989 polská politologie zařadila k nejdynamičtějším společenskovědním oborům v Polsku a dnes zde zaujímá spolu s proslulou polskou sociologií výsadní postavení. Polská politická věda patří k nejlepším v postkomunistické Evropě a je důstojným partnerem „západní“ politologii.

Vznik a vývoj politické vědy v Polsku

Kořeny polského studia politiky (ještě nikoli politologie v dnešním slova smyslu) sahají až do sedmnáctého století. Prvním polským vědecko-didaktickým pracovištěm, které do svého programu zařadilo základy vědy o politice, byla Akademie ve Vilně (*Akademia Wileńska*), založená v roce 1578 králem Stefanem Batorym. V roce 1662 zde katolický kněz Kazimierz Wojasznarowicz založil Katedru politiky (*Katedra Polityki*),³ která realizovala badatelsko-výchovné cíle. Široce chápaná věda o politice tehdy měla multidisciplinární charakter a zabývala se takovými tématy jako obecná teorie státu, ústavní právo, administrativní právo, politická statistika, mezinárodní právo, politická ekonomie apod.

Další vývoj studia politiky v Polsku (a vědy vůbec) úzce souvisel s politickou situací tehdejší doby. Ztráta státnosti na přelomu osmnáctého a devatenáctého století zbrzdila studium a výzkum politické teorie (naopak „zpolitizovala“ polskou kulturu, obzvláště krásnou literaturu). Přesto nedošlo k úplnému zastavení vědecké a pedagogické činnosti v oboru studia politiky. Na území rakouského záboru vznikla ve Lvově v roce 1784 v rámci Lvovské jezuitské akademie (*Lwowska Akademia Jezuicka*)⁴ Katedra politických nauk (*Katedra Umiejętności Politycznych*). Obdobná katedra vznikla v roce 1801 v Krakově na Jagellonské universitě (*Uniwersytet Jagielloński*), a to v rámci právnické fakulty. V pruském záboru žádná vysoká škola ne-

³ Některé zdroje uvádějí, že se jednalo o Katedru politického práva (*Katedra Prawa Politycznego*).

⁴ Akademie byla později přejmenována na Císařsko-Královskou universitu (*Cesarsko-Królewska Uniwersytet*).

existovala. V ruském záboru došlo v roce 1803 k přejmenování vilenské akademie na Imperátorsko-vilenskou universitu (*Imperatorsko-Wileński Uniwersytet*) a její součástí byla Fakulta morálních a politických věd (*Wydział Nauk Moralnych i Politycznych*). Teorie politiky se dále objevila v programu Královsko-varšavské university (*Królewsko-Warszawski Uniwersytet*), která byla založena v roce 1818. Po listopadovém povstání (1831) byly university ve Vlně a Varšavě zlikvidovány. Zrušena byla rovněž Katedra politických nauk (1880) ve Lvově a polská politická věda dočasně přestala existovat.

Polská politologie se v modernějším (avšak nikoliv ještě současném) pojetí začala vyvíjet od roku 1902, kdy byla ve Lvově založena Škola politických věd (*Szkoła Nauk Politycznych*). O několik let později vznikla v Krakově z iniciativy profesorů práv Jagellonské university⁵ Polská škola politických věd (*Polska Szkoła Nauk Politycznych*), která začala působit v akademickém roce 1911/1912, a v rámci dvouletého studijního programu připravovala budoucí úředníky pro potřeby státní správy a samosprávy (na škole studovali studenti a absolventi Jagellonské university).⁶ Ve stejném roce (1911) vznikla v Krakově Škola sociálně-politických věd (*Szkoła Nauk Społeczno-Politycznych*), která měla být „pokrokovou“ alternativou ve vztahu ke konzervativní Polské škole politických věd.⁷

Po vypuknutí první světové války byla činnost polských vysokých škol pozastavena. Nicméně v roce 1915 zahájila ve Varšavě činnost soukromá Škola sociálních a obchodních věd (*Szkoła Nauk Społecznych i Handlowych*), na které od roku 1917 existovala Fakulta politických věd. Po získání nezávislosti Polska v roce 1918 byla tato vysoká škola přejmenována na Školu politických věd. V Krakově byla v roce 1921 reaktivována Škola politických věd a v následujících letech vznikaly další vysoké školy a instituty, jejichž náplní byla politická věda. V Lodži vznikla v roce 1925 filiálka varšavské Školy politických věd⁸ – Vysoká škola sociálních a ekono-

⁵ Jednalo se o konzervativní badatele, kteří vycházeli z metod klasického pozitivismu konce devatenáctého století.

⁶ Součástí programu byly mj. následující kursy: politický a ekonomický systém Polska v různých historických epochách, politická a ekonomická geografie Polska, politické, ekonomické a správní systémy Ruska, Rakouska a Pruska, dějiny evropské diplomacie, politická ekonomie, sociální politika atd.

⁷ V programu se objevovaly také kursy jako například sociologie, politická historie, sociální politika, ekonomie apod.

⁸ V den napadení Polska Německem – 1. září 1939 – získala statut university a byla přejmenována na Akademii politických věd (*Akademia Nauk Politycznych*).

mických věd (*Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Ekonomicznych*). Další Institut politických věd (*Instytut Nauk Politycznych*) vznikl v roce 1936 v Poznani. Již v roce 1929 byl ve Varšavě založen Centrální výbor polských ústavů politických věd (*Centralny Komitet Polskich Instytucji Nauk Politycznych*), který měl za úkol koordinovat činnost všech politologických pracovišť v zemi.

Kromě toho v meziválečném Polsku existovaly instituce, které provozovaly cosi, co bychom dnes nazvali mezinárodní teritoriální studia (*area studies*). Ve Vilně vznikl v roce 1930 Institut východní Evropy (*Instytut Europy Wschodniej*) a Východní institut (*Instytut Wschodni*).

Meziválečná polská politologie byla charakteristická důrazem na praxi. Výzkum a pedagogická činnost se soustřeďovala v souladu s tehdejší koncepcí politické vědy na následující témata: státověda, ústavní právo, politické dějiny a dějiny diplomacie, mezinárodní právo, administrativní právo, náboženské otázky, ekonomická a sociální politika, historie stranictví. Hlavním cílem tehdejší polské politologie bylo připravovat „kádry“ pro nově vznikající politické, administrativní, ekonomické a kulturní instituce obnoveného státu.

Druhá světová válka zasáhla polskou vědu a vysoké školství s nebyvalou krutostí, která se nevyhnula ani politické vědě. Veškerá činnost polských vysokých škol a vědeckých institucí byla pozastavena, obor utrpěl ohromné lidské ztráty. Již zmíněná varšavská Akademie politických věd provozovala však i ve válečných letech tajné studium. V Krakově působila od října 1944 do února 1945 v rámci tajné výuky na oficiálně zavřené Jagellonské universitě Mezinárodní škola politických věd (*Międzynarodowa Szkoła Nauk Politycznych*).

„Západní“ politická věda ve „východní“ zemi (1945–1989)

Výuka politologie byla obnovena okamžitě po skončení války. V roce 1945 začala ve Varšavě opět pracovat Akademie politických věd se třemi fakultami – žurnalistickou, diplomaticko-konsulární a sociálně-politickou. V Krakově v roce 1946 obnovila činnost Škola politických věd, byla však zrušena již v roce 1948. Rovněž v Krakově vznikla v roce 1947 Vysoká škola sociálních věd (*Wyższa Szkoła Nauk Społecznych*) také se třemi fakultami – administrativní, žurnalistickou a knihovnickou. V letech 1947–1950 byla politologie přednášena na všech polských vysokých školách v rámci pro-

gramu Studium vědy o Polsku a současném světě (*Studium nauki o Polsce i świecie współczesnym*).

Krizovým okamžikem pro polskou politickou vědu se stal rok 1951, kdy byly obě vysoké školy zlikvidovány a místo politologie začal být vykládán marxismus-leninismus. Tato situace ovšem trvala pouhých pět let a po roce 1956 bylo Polsko spolu s Jugoslávií jedinou komunistickou zemí, kde se nepřednášel vědecký komunismus. Následovalo opět krátké období absence politologie na polských vysokých školách, ale již v roce 1963 byl do vysokoškolských studijních programů zaveden (nejprve jako experiment) kurs Základy politických věd (*Podstawy nauk politycznych*). Zpočátku se jednalo o experiment na 13 vysokých školách, ale v roce 1966 už to bylo 29 vysokých škol, v roce 1968 65 vysokých škol (cca 20 tis. studentů) a od roku 1970 byly Základy politických věd přednášeny na všech polských vysokých školách. S cílem koordinace výuky politologie bylo v rámci Varšavské university (*Uniwersytet Warszawski*) založeno Metodické centrum studia politických věd (*Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauk Politycznych*) a na všech vysokých školách vznikaly katedry politologie (na některých již od 60. let).

Hlavní činností byla zpočátku didaktika. Pro studium politologie byly vypracovávány studijní programy, psány učebnice a vznikaly pomocné materiály. Současně byla školena mladá generace vědeckých a pedagogických pracovníků. To vše podstatně napomohlo rozvoji polské politologie v sedmdesátých letech. Největšími a nejdůležitějšími středisky politologie se staly university ve Varšavě, Krakově, Vratislavi, Poznani a Lublinu.

V osmdesátých letech nastal útlum, který byl způsoben neutěšenou politickou situací v zemi. Badatelé se potýkali se zostřenou cenzurou. Státem byli preferováni „politologové“, kteří „dokazovali“ správnost politiky Polské sjednocené dělnické strany (PZPR), a naopak potlačováni ti badatelé, kteří si uchovávali nezávislost. Krizová situace vrcholila ve druhé polovině osmdesátých let, ale netrvala dlouho, protože rok 1989 vše změnil.

Hovoříme-li o období tzv. lidového Polska, musíme zmínit dvě protikladné věci. Na jedné straně v zemi působily dvě instituce, které sloužily čistě komunistické straně a vychovávaly stranický a vojenský politický aparát. V letech 1957–1968 a 1971–1990 existovala Vysoká škola sociálních věd při Ústředním výboru PZPR (*Wyższa Szkoła Nauk Społecznych przy KC PZPR*)⁹

⁹ V roce 1984 byla přejmenována na Akademii sociálních věd (*Akademia Nauk Społecznych*).

a v letech 1951–1990 působila Vojenská politická akademie (*Wojskowa Akademia Polityczna*). Na straně druhé se Polsko již v roce 1950 stalo členem Mezinárodní společnosti pro politické vědy (IPSA) a od roku 1957 existuje Polská společnost pro politické vědy (*Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych*). Od roku 1972 je politologie přítomna na půdě Polské akademie věd (*Polska Akademia Nauk*), kde byl založen Výbor pro politické vědy (*Komitet Nauk Politycznych PAN*). Existovaly tedy jakoby dvě politologie – skutečná („západní“) a zdánlivá („pseudo“).

S výjimkou zmíněných režimních stranických škol se již před rokem 1989 mohla polská skutečná politologie relativně svobodně rozvíjet od šedesátých let (až na krátké „krizové“ časové úseky zejména v druhé polovině 80. let) a v Polsku vznikalo mnoho vědecky cenných děl.¹⁰ Od konce šedesátých let pravidelně vycházel odborný politologický časopis *Politologické studie* (*Studia Nauk Politycznych*). Polská politická věda se v té době soustředila na několik oblastí: sociologie politiky (J. Wiatr), teorie politiky (F. Ryszka), politická kultura (K. Pałeczki), teorie politického rozhodování (A. Bodnar), teorie revoluce (J. Staniszkis), volební chování (S. Gebethner), teorie demokracie (M. Sobolewski), psychologie v politice (J. Reykowski), teorie mezinárodních vztahů (L. Pastusiak).

Polská politická věda dnes¹¹

Pád komunismu pro další rozvoj politologie samozřejmě přinesl lepší podmínky (nikoli materiální). Obecně ale rok 1989 paradoxně nepřinesl polské politologii nějaké „revoluční“ změny, respektive politologie v Polsku nemusela po roce 1989 znovu vznikat a etablovat se, jako například v Československu (České republice), nýbrž mohla navázat na předchozí období. V Polsku působila rozvinutá síť politologických pracovišť s mnoha uznávanými odborníky, existovaly propracované studijní programy a odborné

¹⁰ Za všechny jmenujme jako příklad teorii hegemonické strany profesora J. J. Wiatra, kterou v sedmdesátých letech převzal slavný Giovanni Sartori.

¹¹ Veškeré faktografické a statistické údaje v této kapitole pocházejí z internetových zdrojů polského ministerstva školství a internetových stránek jednotlivých škol. Obecně ke struktuře polského vysokého školství v češtině viz Jiří Vykoukal, *Minulost a přítomnost polských universit (a vysokých škol) aneb skok do vzdělanosti?*, in: Jiří Pešek (ed.), *Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii III. University a vzdělání*, Praha 2002, str. 129–149.

publikace, byl tu dostatek studentů. Nicméně problémy existovaly i zde. Politologie byla v Polsku po roce 1989 podrobena kritice ze strany politických uskupení vycházejících se ze Solidarity a také z pozic některých (především historických, právnických a ekonomických) akademických kruhů. Tato kritika byla v řadě případů oprávněná, poukazovala na některé případy ideologizace oboru a nutnost některých tematických, metodologických a strukturálních (též personálních) změn. Na druhou stranu ale kritika nabrala destruktivních rozměrů a kromě nezpochybnitelně nutného rušení pseudopolitologických (ve skutečnosti zpolitizované ideologických) pracovišť¹² zbytečně zlikvidovala některá centra univerzitní politologie, která měla slušný vědecký potenciál (Lodž, Toruň). Později došlo k jejich obnově, neobešlo se to však bez vážných problémů a velkého úsilí.

Institucionální zázemí politologie Polsku

Politologie je v Polsku institucionálně přítomna na třech úrovních – 1. univerzitní, 2. neuniverzitní a 3. soukromé. V akademickém roce 2002/2003 probíhalo magisterské studium politologie na patnácti univerzitách, třech vysokých pedagogických školách a sedmi soukromých vysokých školách. Nemaisterské studium různého typu v oboru politologie bylo možné na 26 soukromých vysokých školách.

1. Univerzitní báze je velmi široká. V Polsku existuje 17 universit a pouze na jedné z nich – Katolické lublinské universitě (založena v roce 1918) – není politologické pracoviště (neexistuje zde ani studijní program politologie). Na nejnižší úrovni, na úrovni katedry, je politologie zastoupena na toruňské Univerzitě Mikuláše Koperníka (*Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika* založené v roce 1945),¹³ Opolské universitě (*Uniwersytet Opolski*; založen v roce 1994), Řešovské universitě (*Uniwersytet Rzeszowski*; zal. 2001). Katedra politologie existuje také na Białostocké universitě (*Uniwersytet w Białymstoku*; zal. 1997), ta ale po Katolické lublinské universitě jako druhá a poslední polská universita nemá příslušný studijní program.

¹² Kromě různých stranických škol se to týkalo specializovaných vysokých škol jako například polytechniky, lékařské akademie, zemědělské akademie nebo umělecké vysoké školy.

¹³ Tato katedra se však velikostně se svými pěti odděleními spíše podobá vyšší jednotce – institutu.

Politologické instituty existují na osmi universitách. Jsou to: poznaňská Universita Adama Mickiewicze (*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza*; zal. 1918), Vratislavská universita (*Uniwersytet Wrocławski* v roce 1945 polonizovaná německá universita, původně založená jako jezuitská roku 1702), katovická Slezská universita (*Uniwersytet Śląski* založená v roce 1968), Gdaňská universita (*Uniwersytet Gdański*; zal. 1970), Štětínská universita (*Uniwersytet Szczeciński*; zal. 1985), varšavská Universita kardinála Stefana Wyszyńského (*Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego*; zal. 1999), Warmiňsko-Mazurská universita (*Uniwersytet Warmińsko-Mazurski*; zal. 1999) a Zelenohorská universita (*Uniwersytet Zielonogórski*; zal. 2001). Samostatné politologické fakulty fungují na čtyřech universitách: Jagellonská universita (*Uniwersytet Jagelloński*) založená již v roce 1364; (fakulta od roku 2001), Varšavská universita (*Uniwersytet Warszawski*) založená v roce 1816; (fakulta od roku 1975), Lodžská universita (*Uniwersytet Łódzki*) založená v roce 1945 (fakulta od roku 2000) a lublinská Universita Marie Curie-Sklodowské (*Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej*) založená v roce 1945 (fakulta od roku 1993).

Toto rozdělení na instituty a fakulty je v případě některých institutů v podstatě formální, protože svojí tradicí, velikostí a didakticko-vědeckou činností se téměř rovnají fakultám. Týká se to především vratislavského institutu, který existuje od roku 1969 a má deset oddělení. Rovněž politologický institut na nové Universitě kardinála Stefana Wyszyńského se svými jedenácti katedrami spíše připomíná menší fakultu. Politologické instituty jsou součástí fakult, v polském případě nejčastěji fakult humanitních nebo společenskovedních. Samostatné politologické fakulty mají většinou širší názvy. Pouze v Lublinu existuje Fakulta politologie (*Wydział Politologii*). V Lodži je to Fakulta mezinárodních a politologických studií (*Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych*), v Krakově Fakulta mezinárodních a politických studií (*Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych*) a Varšavě Fakulta žurnalistiky a politických věd (*Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych*).

Otázka, proč na některých universitách existují samostatné politologické fakulty a na jiných „pouhé“ instituty, má několikéré vysvětlení. Umístění politologických kateder a institutů na humanitní nebo společenskovední fakulty mělo zpočátku nezanedbatelné výhody. Tyto jednotky rychleji a snadněji získávaly oprávnění uskutečňovat doktorská a habilitační řízení. Snadnější byla rovněž výuka, protože humanitní a společenskovední fakulty dodávaly politologickým studijním programům akade-

mické učitele za účelem realizace základních didaktických úkolů z příbuzných oborů (jedná se o kurzy typu „úvod do“ filosofie, historie, ekonomie, práva apod.). Politologické fakulty si musely zpočátku tyto kurzy „půjčovat“ od jiných fakult. Později však se politologická pracoviště rozvíjela natolik, že byla schopna své výukové programy zajistit sama a samostatná politologická fakulta se ukázala být pro definitivní etablování se oboru tím nejlepším řešením. Není to ale jednoduchá cesta. Všimněme si, že s výjimkou Varšavy se tak děje teprve od 90. let a tento trend se stále ještě týká menšíny universit.

2. Neuniversitní úroveň představují další vysoké školy neuniversitního typu (pedagogické, ekonomické, polytechniky). Katedry nebo instituty politologie existují především na pedagogických vysokých školách, z nichž tři poskytují magisterské studium politologie: v Bydhošti, Kielcích a Krakově¹⁴.

Jak již bylo zmíněno, v Polsku působí od roku 1957 Polská společnost pro politické vědy (*Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych*). Polská společnost pro politické vědy prošla na začátku devadesátých let krizí, kdy jí hrozil rozpad na několik menších organizací, ale její jednota nakonec zůstala zachována. Společnost není v domácím prostředí edičně příliš aktivní a spíše pořádá různé kongresy. Polská společnost pro politické vědy vykazuje více aktivit na mezinárodním poli (pro tyto účely vydává *Polish Political Science Yearbook*). Je členem IPSA, měla své zástupce v jejím vedení a redakčních radách časopisu *International Political Science Review* (S. Ehrlich, A. Bodnar, J. Wiatr, L. Pastusiak). Na Polské akademii věd působí Institut politických studií (*Instytut Studiów Politycznych PAN*), který se zabývá badatelskou a vydavatelskou činností (politologický výzkum je také prováděn na Institutu filosofie a sociologie Polské akademie věd (*Instytut Filozofii i Socjologii PAN*)).

3. Soukromá sféra, která se zabývá politologií, je zastoupena především soukromými vysokými školami (částečně také některými nadacemi). Politologická studia nabízí 33 soukromých vysokých škol, ale pouze sedm z nich má magisterský studijní program. Jsou to Vysoká škola Pavla Włodkowicze v Płocku (*Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowicza*), Gdaňská huma-

¹⁴ Pozornost zaslouží velký institut politologie na krakovské pedagogické akademii, který disponuje až sedmi katedrami.

nitní škola (*Gdańska Szkoła Humanistyczna*), Vysoká škola humanitních věd a žurnalistiky v Poznani (*Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa*), Collegium Civitas ve Varšavě, Varšavská vysoká škola (*Szkoła Wyższa Warszawska*), varšavská Vysoká pedagogická škola TWP (*Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP*) a Vysoká škola humanitní prof. A. Gieysztor a v Pułtusku (*Wyższa Szkoła Humanistyczna im. prof. A. Gieysztor*).¹⁵

Vydavatelské aktivity

Vydavatelská činnost je v oblasti politické vědy neobyčejně bohatá, a to jak vzhledem k původní tvorbě, tak k překladům. V Polsku panuje, co se týče vydavatelských aktivit, poněkud paradoxní situace, protože se jedná téměř výhradně o knižní produkci. V Polsku neexistuje obecně uznávaný celostátní odborný politologický časopis s pravidelnou periodicitou, který by reprezentoval celou polskou politologickou obec (jako například u nás Politologický časopis nebo Politologická revue). Stávající časopisy jsou spíše regionální s omezeným dosahem, jsou vydávány nepravidelně a s velkými obtížemi. Zdaleka ne všechna tato periodika jsou navíc politologickými časopisy sensu stricto. V letech 1995–1997 vycházel v Krakově politologický půlročník „Ad Meritum“, který byl vydáván nadací Mezinárodní centrum pro rozvoj demokracie (*Fundacja Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji*), ale jeho vydávání bylo zastaveno z finančních důvodů. Rovněž v Krakově v rámci Fakulty mezinárodních a politických studií UJ se připravuje pravidelné vydávání odborného časopisu s půlroční periodicitou s pracovním názvem Krakovské politologické studie (*Krakowskie Studia Politologiczne*). Institut politických studií Polské akademie věd nepravidelně vydává časopisy Politické studie (*Studia Polityczne*), Kultura a společnost (*Kultura i Społeczeństwo*), Archiv dějin politického myšlení (*Archiwum Historii Myśli Politycznej*), Politicus, Bulletin ISP a Civitas. Institut politických věd Fakulty žurnalistiky a politických věd Varšavské university ve spolupráci s nakladatelstvím Elipsa vydává časopis Politologické studie (*Studia Politologiczne*). Další university vydávají různá teoretická periodika typu „studie

¹⁵ Pułtusk leží blízko Varšavy, a proto je tamní politologie silně personálně obsazená, protože tam jezdí přednášet pedagogové z renomované Fakulty žurnalistiky a politických věd UW a Institutu politických studií PAN. Na pułtuské Vysoké škole humanitní působí Fakulta politických věd (*Wydział Nauk Politycznych*), která poskytuje bakalářské, magisterské a v omezené formě také postgraduální studium politologie.

a materiály“, „vědecké sešity“, „vědecké ročníky“ apod. Soukromá Vysoká škola humanitní v Pułtusku vydává od roku 1999 časopis Ročník politických věd (*Rocznik Nauk Politycznych*). Soukromá Krakovská vysoká škola Andrzeje Frycze Modrzewského (*Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*) se pokouší vydávat odborný časopis Stát a společnost (*Państwo i Społeczeństwo*), vychází však nepravidelně a s velkými zpožděními. V Gdaňsku se objevuje neuniversitní časopis Politický přehled (*Przegląd Polityczny*). Dolní komora parlamentu Sejm vydává v pravidelné dvouměsíční periodicitě časopis *Przegląd Sejmowy*, který je zaměřen spíše ústavně-právně, ale objevují se tam rovněž politologické studie a stati. Několik časopisů se zabývá otázkami mezinárodních vztahů a mezinárodních teritoriálních studií (například čtvrtletník Východní přehled (*Przegląd Wschodni*) nebo čtvrtletník Mezinárodní věci (*Sprawy Międzynarodowe*).

Potíže s pravidelným vydáváním odborných časopisů, se projevují v jejich špatné dostupnosti, nízkých nákladech, vysokých cenách a nedostatečné prestiži. Čteme-li polské odborné politologické knižní publikace, zjistíme, že se v nich téměř neobjevují (nebo jen velmi omezeně) odkazy (a citace) na studie a stati z těchto časopisů. Oproti tomu knižní trh je velmi bohatý. Hlavními vydavatelskými centry jsou Varšava, Krakov, Vratislav a Lublin (méně Katowice, Gdaňsk, Poznaň, Toruň). Publikování politologických prací se věnuje řada nakladatelství – universitní (své nakladatelství má každá polská universita), státní i soukromá.

Mezi nejaktivnější varšavská nakladatelství patří Vědecké nakladatelství Scholar (*Wydawnictwo Naukowe Scholar*) a Nakladatelský dům Elipsa (*Dom Wydawniczy Elipsa*), které vydávají práce politologů hlavně z Varšavské university.¹⁶ Elipsa ve spolupráci s Institutem politických věd Fakulty žurnalistiky a politických věd Varšavské university publikuje politologické monografie v sérii Studie o politice (*Studia nad Polityką*). Ve Varšavě rovněž sídlí Státní vědecké nakladatelství (*Państwowe Wydawnictwo Naukowe*), které se hodně věnovalo (v posledních několika letech nastal jistý útlum) překladům děl zahraničních politologů (Dahl, Lipset, Huntington, Sartori, Braud, Hallowell), ale také domácí politologii. Velké množství politologických prací je publikováno v parlamentním Sejmovém nakladatelství (*Wydawnictwo Sejmowe*), a to opět jak zahraničních, tak i domácích. V Krakově působí Nakladatelství Jagellonské university (*Wydawnictwo UJ*),

¹⁶ Nakladatelství Scholar je pokud jde o jeho vlastnickou strukturu personálně propojeno s Varšavskou universitou.

dále známé nakladatelství Znak, které vydává politologická díla (mj. Bobbio, Putnam, Pérez-Díaz) společně s Nadací Stefana Batoryho (*Fundacja im. Stefana Batoryego*) v řadě Demokracie, filosofie a praxe (*Demokracja, Filozofia i Praktyka*) a další menší nakladatelství (například PiT). Vratislavské politologii jednoznačně dominuje Nakladatelství Vratislavské university (*Wydawnictwo UW*), které vydalo velké množství prací, ale pouze politologů místní university. Nakladatelství Vratislavské university vydává politologické publikace samostatně nebo v rámci *Acta Universitatis Wratislaviensis*, kde existuje speciální řada Politologie. Velmi aktivně dále působí nakladatelství University Marie Curie-Sklodowské v Lublinu (*Wydawnictwo UMCS*), kde podobně jako ve Vratislavi existuje v rámci *Annales UMCS* sekce Politologie.¹⁷

Vlastní nakladatelství má také Institut politických studií Polské akademie věd, respektive samotný institut je oprávněn vydávat knížky, což také činí.

Čím se zabývá dnešní polská politologie?

Polská politologie se v současné době věnuje všem oblastem politické vědy. Jistou zvláštností, respektive odlišností oproti ČR, je začlenění žurnalistiky do politologických fakult a institutů, což je důsledek historického vývoje polských politologických pracovišť a studijních programů.¹⁸

Za hlavní oblasti zájmu polských politologů bychom mohli označit následující témata: sociologie politiky, volební chování, volby a volební systémy, teorie politiky, strany a stranické systémy, teorie a praxe transice a demokratické konsolidace, nejnovější politické dějiny, politické systémy, historie a současnost politického myšlení, teorie demokracie, teorie totalitarismu, politická kultura, politická geografie, mezinárodní teritoriální studia (hlavně východoevropská studia), mezinárodní vztahy atd. Polští politologové se přitom rovnocenně věnují jak teoretické, tak i praktické rovině. Používají hlavně v politické vědě převažující (ovšem nejen) empiricko-analytický přístup v kombinaci s komparativní metodou.

¹⁷ Jen v letech 1997–1999 bylo v Lublinu vydáno 65 politologických knižních publikací a 196 studií!

¹⁸ Možná, že právě tato skutečnost stojí v pozadí lepší kvality polské politické žurnalistiky než té české.

Zvláštní důraz je kladen na samotné Polsko, které je z politologického hlediska detailně zkoumáno po řadu let (přechod k demokracii a demokratická konsolidace, politický vývoj po r. 1989, volby a volební systémy včetně volebního chování, strany a stranický systém, politický systém /vývoj a současnost/ a dal.). Pozornost je věnována i některým specificky „polským tématům“ jako jsou polsko-německé vztahy, polská emigrace apod. Polská politologie zachází při studiu vlastní země skutečně do nejmenších detailů. Je zvykem, že po každých volbách vychází několik odborných publikací, které je analyzují. Objevují se rozsáhlé práce, které se věnují pouze jediné instituci – například Sejmu nebo prezidentu republiky. Velkému zájmu autorů a vydavatelů se těšily volební reformy (především rok 1993) a administrativní reforma (1998/1999). Výjimečné nejsou různé encyklopedické přehledy, lexikony a slovníky.

Závěr

Politická věda je v Polsku velmi populárním oborem. Počty studentů politologie často převyšují počty studentů jiných společenských vědních oborů. V zemi je mnoho kvalitních politologických pracovišť, vychází mnoho kvalitních publikací. Řada polských politologů se prosadila na mezinárodní politologické scéně (Wiatr, Staniszkis, Gebethner a dal.). Jedinou „slabinou“ polské politologie je špatná situace odborných časopisů.

Polská politologie je vzhledem k výchozím podmínkám spíše výjimečná. Po roce 1989 nezačínala od nuly, měla na co navázat. Značně se tedy odlišuje od české politologie a také od většiny ostatních zemí středovýchodní Evropy. Mohla by tedy být dnes, čtrnáct let po Listopadu vhodným inspirativním zdrojem pro českou politologii. Znalost situace v okolních středo-východoevropských zemích je nadto vždy podnětná, umožňuje komparaci a může se stát impulsem pro další vývoj.

Seznam použité literatury

Tištěná literatura

- A. Antoszewski/R. Herbut (edd.), *Leksykon politologii*. Atla 2, Wrocław 1999.
- H. Dubrzyńska, *Elementy teorii polityki*, Gdańsk 1998.
- M. Chmaj/M. Żmigrodzki, *Wprowadzenie do teorii polityki*, Lublin 1996.

- A. Chodubski, Wstęp do badań politologicznych, Gdańsk 1998.
- M. Kubát, Politologie v Polsku, Politologický časopis č. 2/2001.
- J. Loth, Przyczynki do historii Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie z okazji 50-lecia jej założenia, Warszawa 1968.
- M. Marczevska-Rytko, Kierunki badań politologicznych w Polsce, in: T. Łoś-Nowak (ed.), Politologia w Polsce. Stan badań i perspektywy rozwojowe, Toruń 2001.
- Miejsce nauk politycznych wśród nauk społecznych w Polsce. Dyskusja, Studia Nauk Politycznych nr 1–3, 1990.
- Nauki społeczne w Polsce – Przeszłość, dzień dzisiejszy, przyszłość, Edukacja Polityczna nr 6–7, 1985.
- Political Sciences in Poland. PWN, Warszawa 1979.
- E. Olszewski, Studia politologiczne w Polsce, Rocznik Nauk Politycznych Nr 1(2), 2000.
- E. Olszewski, Studia politologiczne w Polsce, in: T. Łoś-Nowak (ed.), Politologia w Polsce. Stan badań i perspektywy rozwojowe, Toruń 2001.
- J. Puchalski, Dzieje katedr i szkół politycznych na ziemiach polskich, in: Nauki polityczne jako dyscyplina akademicka w Polsce (1902–1982), Warszawa 1982.
- J. Puchalski, Z dziejów nauk politycznych w Polsce, Studia Nauk Politycznych nr 3, 1981.
- J. Vykoukal, Minulost a přítomnost polských universit (a vysokých škol) aneb skok do vzdělanosti?, in: J. Pešek (ed.), Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii III. University a vzdělání, Praha 2002.
- J. Vykoukal, Vzdělání a poválečná rekonstrukce (Polské vysoké školy v prvních poválečných letech), in: M. Šesták (ed.), Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty, Praha 2000.
- J. J. Wiatr, Stan i perspektywy nauk politycznych w Polsce. (Referat plenarny na VIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych), Warszawa 1988.
- XXX-lecie Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Materiały I Ogólnopolskiej Sesji Politologów. Warszawa, 21 listopada 1997 r., Studia Politologiczne, wydanie specjalne 1998.
- M. Zegadłowicz, Kierunki przemian w polskiej politologii w XX wieku, in: U. Świątochowska (ed.), Z problemów polityki społecznej i edukacji politologicznej, Gdańsk 1993.

Internetové zdroje

www.men.waw.pl

internetové stránky jednotlivých universit a vysokých škol